

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XV

BELGRADE 1984

<http://www.balkaninstitut.com>

новековне царевине, па су чак занемаривали и све заслуге Србије. Идући од изјаве овог или оног државника, Станковић прати улогу Николе Пашића у борби да план Србије о будућој Југославији сачува од разних минирања — све до окршаја између енглеског министра спољних послова Балфура и Пашића поткрај рата. Док је српска војска уз помоћ савезничких трупа увелико ослобађала територију будуће Југославије, Француска и Енглеска су тек 11. октобра 1918. дале пристанак за уједињење Срба, Хрвата и Словенаца. Пашићева улога у свим овим окршајима ван ратног војишта се јасно сажелава у Станковићевој тези. Све

ово овде речено у неколико речи и оно што је изнео у својој тези, сасвим оправдава један од закључних Станковићевих судова: Пашић „је уткао својим практичним деловањем дубок траг у историјске процесе који су били преломни и често пресудни, не само за поједине југословенске народе до 1918. године, Југославију као вишенационалну државну заједницу већ и за народе читавог европског југоистока“ (стр. 15, 16). Завршавајући овај приказ можемо једино додати да је Станковићев закључак донет на основу докумената који се ничим не могу оспорити.

Јеремија Д. Митровић

Герхард Геземан, СА СРПСКОМ ВОЈСКОМ КРОЗ АЛБАНИЈУ 1915—1916,
Српска књижевна задруга, Београд 1984, 217+(1) стр.

Требало је да прође готово педесет година да би дневник Немца, великог слависте, пријатеља и познаваоца српског народа и његове књижевности, Герхарда Геземана, о његовом повлачењу са српском војском кроз Албанију током зиме 1915—1916. године био преведен и штампан и код нас.

Упркос саветима једног од својих професора да не иде у Србију где мора да се чува да га „разбојници не одвuku у балканске гудуре и уморе“, Герхард Геземан (1888—1948) је после завршених славистичких студија дошао у Београд и постао гимназијски професор. По избијању првог светског рата радио је као болничар у Крагујевцу и Врању. Свој дневник је почео да пише 1. новембра 1915. кад је напустио Краљево, а завршио га је крајем јануара 1916. приликом одласка из Италије. Пишући дневник, Геземан није имао намеру да овековечи оно што је доживео; његове побуде су дубоко личне природе. „Предосећао сам да ће ми та свеска бити од помоћи да пребродим највећу опасност везану с таквим подухватом: усамље-

ност и напуштеност, потпуну неизвесност у исходу пута, страховито и узнемиравајуће трошење душевних отпорних снага. Једна исписана страна у овој свесци значила је прибраност, смиривање, бар покушај да се неки доживљај уобличи, да му се одузме отров пре него што ме сатре.“

Због своје припадности немачкој нацији, Геземан је морао бити веома опрезан јер му се могло десити да буде припојен аустроугарским и немачким војницима које је заробила српска војска. Ма колико да је српска команда водила рачуна о заробљеницима, за Геземана је било боље да путује са избеглицима. Путовао је пешке, на тањигама или, у најбољем случају, камионом као обичан човек из народа, признајући свој прави идентитет само онде где је био сасвим сигуран, или када би га неко препознао. Стоички је подносио све недаће повлачења: глад, болест, хладноћу, вапш. Поред свега тога, за њега је српски народ — његов народ. Врло сликовито, људски, Геземан у своју свеску бележи све оно што га увреди или насмеје,

одвуче у невољу или спасе из тешке ситуације. Ослушкујући или учествујући у разговорима преноси у дневник нерасположење народа према српској влади, посебно према Николи Пашићу. Кроз сећања која се у дневнику преплићу са дневним догађајима, описао је како је дошао у Србију, па и како је доспео у ситуацију да се повлачи са српским народом и војском. Тако истиче и своје незадовољство према појединим српским министрима. С друге стране, Геземан је волео, сажалевао и високо ценио несрећни српски народ. Трагичне слике гладних, промрзлих и болесних су изузетан документ о патњама једног народа, али и документ о Геземановом саосећању.

Током повлачења налази стрпљења, снаге и времена да обрати пажњу на народни живот и да се распитује за историјске споменике. При том показује изузетно познавање историје и књижевности српског народа.

Све што је забележио, Геземан је писао стенограмом; то сигурно нису захтевали само недостатак папира и, каткад, времена него и предострожност. Он не крије да је рукопис редиговао накнадно, пред штампање. Можда је том приликом нешто додао или мењао у тексту, што се може нарочито односити на оне делове који представљају сећања на догађаје пре почетка повлачења. Ова поми-

сао никако не доводи у питање истинитост описа догађаја јер нема појединости која се не уклапа у целовитост слике повлачења.

Геземанов стил је богат, жив и духовит. Реченице теку живо или тремо, кратке су или дуге, зависно од тога да ли описују какав динамичан догађај или какво стање. Дневник није вођен из дана у дан. Поред датума, сваки дан у дневнику има и свој наслов; то је понекад име града у коме је провео одређени дан, а понекад одраз доживљаја или стања. Боравак у Ушћу носи наслов „Јутарњи разговор о Русима, Пашићу и другом. Ушће“, а неколико поглавља даље, етичан наслов „Погача и једно добро срце. То је његова отаџбина могао би да се растужи“, у потпуности одражава дубоко људско осећање. „Бежанију“ смењује „Призрен“, а иза „Стања у Скадру“ долази „Висока политика“. Не само текст него и овакви наслови одражавају изузетног стилисту и спретног писца који успешно уочава карактеристичне појединости. Књижевна обрада текста није умањила његову документарну вредност.

Неоспорну вредност књиге представљају превод и разговор Радослава Меденице. На самом почетку књиге је „Мапа Геземановог кретања“, а у средини десетак упечатљивих фотографаја.

Љубодраг П. Ристић

ХРОНИКА БАНАТА (CRONICA BANATULUI)

Познати румунски историчар др Дамаскин Миок, родом из Марковца код Вршца, недавно је у издавачкој кући „Факла“ у Темишвару објавио II издање *Хронике Баната* коју је написао мехадијски прота Николај Стојка де Хаџег (Nicolae Stoica de Hateg, 1751—1833). Хроника претходи уводна студија која обухвата живот и дела њеног аутора, обавештења о ру-

копису хронике, затим структуру, концепцију, метод обраде и језик хронике, изворе и њену историјску вредност. *Хроника Баната* је најважније дело Николаја Стојке, а написана је 1806—27 године. Рукопис се чува у библиотеци Академије наука СР Румуније.

У погледу садржаја, могу се јасно разликовати три дела: први почиње од „створења света“ и обу-